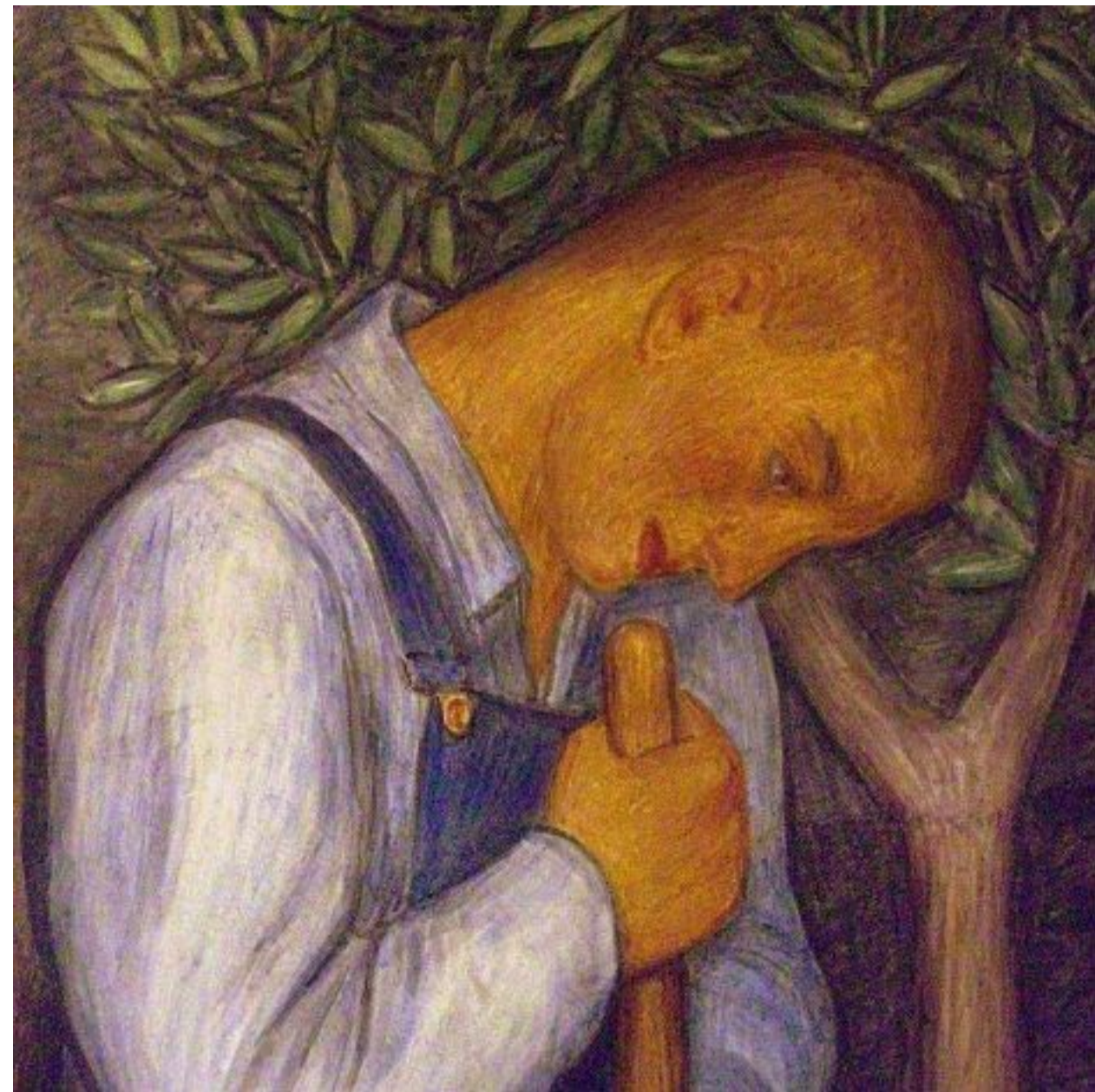

- [Gratis abonnement](#)
- [< Tilbage til forrige side](#)

Borgerløn, kriser og bæredygtig udvikling

Coronakrisen har skabt fornyet interesse for borgerløn. Men hvis ideen for alvor skal slå igennem, skal kampen for borgerløn kobles til opgøret med vækstsamfundet og skabelsen af en ny ligevægtsøkonomi.

Af Erik Christensen

Kriser betyder, at der opstår debat og muligheder for større samfundsmæssige ændringer. Umulige ideer bliver pludselig diskuteret som mulige, fordi nye aktører ofte kobler løsninger og problemer sammen på en ny måde. Der åbner sig et vindue for en bred samfundsmæssig debat af nye ideer.

Sådan er det gået med debatten om borgerløn flere gange.

Borgerløn og kriser

Borgerløn – også kaldet ubetinget basisindkomst – er en indkomst, der gives ubetinget til alle borgere i et land. Emnet har også tidligere været behandlet her i *Nyt Fokus* – se f.eks. [Nyt Fokus nr. 8](#), som havde ubetinget basisindkomst som tema.

Internationalt dukkede ideen om basisindkomst op under 1930'ernes store økonomiske krise og efter 2. Verdenskrig. Herefter døde interessen igen, og den dukkede først op igen i begyndelsen af 1970'erne og i slutningen af 1980'erne. Sidst man atter begyndte at fatte interesse for denne idé, der ikke vil dø, var efter finanskrisen i 2008 og nu ved coronakrisen. Der synes at være en økonomisk-politisk krise-cyklus, hvor mere radikale løsningsforslag bliver bragt på den politiske dagsorden i krisetider.

Politiske systemer indeholder altid en lang række problemer, der gør dem modne for mere radikale løsninger. Men disse løsninger fortrænges i den offentlige debat, fordi man hele tiden forsøger at finde løsninger, der lapper på problemerne, og fordi der ikke findes politiske aktører, der er stærke nok til at bringe mere radikale løsninger i spil.

Når der så indtræffer en større krise, kan de radikale løsninger vinde folkelig tilslutning og nye alliancer af aktører kan starte en samfundsmæssig debat og måske være heldige at gennemføre ideerne.

Hvis det ikke lykkes for ideerne at vinde tilstrækkelig tilslutning og sætte sig institutionelle spor, vil de ofte igen blive fortrængt fra den politiske dagsorden og blive glemt, til der næste gang opstår en ny form for krise.

I den danske politiske debat om borgerløn kan man spore en tilsvarende cyklus.

I 1992-94 kom borgerlønsspørgsmålet for alvor på den politiske dagsorden i Danmark. Arbejdsløsheden var høj, beskæftigelsesystemet var i krise, og flere politiske partier diskuterede seriøst borgerløn som en mulig løsning på beskæftigelseskrisen. Da man fra 1994 fik stigende vækst og arbejdsløsheden faldt drastisk, forstummede den danske debat om borgerløn.

I 2016-17 oplevede man så igen, at borgerløn kom på den politiske dagsorden. Den stigende internationale interesse for borgerløn fik det nye parti Alternativet til at promovere borgerlønsideen.

Men da konjunkturerne blev bedre med faldende arbejdsløshed, forsvandt debatten igen fra den politiske dagsorden.

Coronakrisen og borgerlønsdebatten

I dag står man så i en situation, hvor coronakrisen baner vej for en ny borgerlønsdebat.

At tanken om borgerløn af mange ses som en del af en kriseløsning, viser en stor engelsk opinionsundersøgelse fra marts 2020. I undersøgelsen blev mere end 12.000 borgere mellem 16 og 69 år fra alle 27 EU-medlemslande plus England spurgt om deres holdning til en række forslag til kriseløsninger. Undersøgelsen viste, at 70 pct. af alle europæere går ind for en ubetinget basisindkomst; 33 pct. støtter ideen stærkt og 37 pct. støtter den delvis. Tyve procent er delvis modstandere, mens kun 10 pct. er stærke modstandere.

I de krisepakker, man under coronakrisen har indført i en lang række lande, er der elementer, der ligner en slags borgerløn (*emergency*

basic income). Man har givet midlertidigt tilskud til alle borgere (en slags helikopter-penge), arbejdsløshedsunderstøttelse og socialhjælp uden de normale begrænsninger og betingelser. Det betyder, at man har etableret en midlertidig eksistenssikring uden lønarbejde; man har suspenderet de betingelser og sanktioner, der er knyttet til en række overførsler.

I nogle medier har man nærmest kunnet få det indtryk, at man i enkelte lande (USA og Spanien) har indført en borgerløn. Men det er vigtigt at understrege, at der til ordningerne begge steder er knyttet betingelser, der gør dem forskellige fra den rene borgerløn.

Selvom der internationalt kan spores en voksende interesse og debat om borgerløn, er det højst usikkert, hvorledes borgerlønsdebatten i Danmark vil udvikle sig.

Krisen har både på det personlige og det samfundsmæssige plan for mange haft nogle afslørende effekter. Den har blotlagt, at en stor gruppe lever uden økonomisk tryghed, fordi de ikke omfattes af a-kasse- eller kontanthjælpssystemet.

Der er allerede kommet flere beretninger om, at nedlukningen har været en stor lettelse for mange klienter og sagsbehandlere i social- og arbejdsmarkedssystemet, som har været fritaget for et irrationelt bureaukrati. Samtidig er nogle a-kassedirektører under genåbningen gået i brechen for, at man nu må gå i gang med at reducere noget af det overflødige bureaukrati, som eksisterer i samarbejdet mellem jobcentre og a-kasser.

Da Danmark ser ud til at være kommet meget bedre ud af første del af coronakrisen end en række andre europæiske lande, er det ikke sandsynligt, vi umiddelbart står over for en større borgerlønsdebat.

Hvad man kan håbe på er, at problemerne med den manglende økonomiske tryghed for stadig større grupper samt bureaukratiseringen vil føre til en mere principiel debat om den danske flexicuritymodels svagheder. Og denne debat kan måske på lidt længere sigt tilføres et borgerlønsperspektiv.

Borgerløn kan reformere dansk flexicuritymodel

Det grundlæggende problem i den danske arbejdsmarkedsmodel er utrygheden hos stadigt flere. Nogle bliver arbejdsløse med en meget lille dagpengedækning, andre falder ud af dagpengesystemet, nogle kan ikke komme ind i a-kassesystemet på grund af midlertidige ansættelser, og 160.000 borgere modtager ingen form for offentlig understøttelse, selvom de hverken er i job eller under uddannelse.

Der er derfor behov for en gentænkning af kontanthjælpssystemet. Fremover bør alle få ret til et eksistensminimum (borgerløn) – og ikke et midlertidigt usikkert behovsbestemt system med gensidig forsørgelsespligt, sådan som det er i dag. Det vil skabe et sikkert gulv, som ingen kan falde ned under. Nu har man et sikkerhedsnet, hvor maskerne bliver stadig større, og hvor man meget let bliver viklet ind i nettet, så man ikke kan komme ud. Med et sikkert gulv, vil man altid have noget at falde tilbage på.

Oven på dette nye kontanthjælpssystem (borgerlønsystem) vil der på den ene side være plads til en socialpolitik, som kunne tildele særlige ydelser til forskellige grupper, der har specielle behov og ikke vil kunne klare sig på lønarbejdsmarkedet. Uden et krav om at stå rådighed for arbejdsmarkedet, ville det leve op til manges ønske om en ny og selvstændig socialpolitik.

På den anden side kunne der indrettes et nyt a-kassesystem oven på borgerlønsystemet inden for nogle af staten definerede solidariske rammer, der gav en rimelig og mere sikker kompensation ved arbejdsløshed.

Samlet set ville der i det nye system være skabt en sammenhæng mellem et nyt borgerlønsystem og a-kassesystemet. Man ville have gjort op med lønarbejdstvungen, og der ville være skabt en bureaukratisk forenkling.

En sådan reform af den danske flexicuritymodel må ses i sammenhæng med behovet for at accelerere den grønne omstilling, som vi langsomt havde påbegyndt før Coronakrisen. Hvis den grønne omstilling, som kommer til at strække sig over en meget lang periode, skal lykkes, er en af de fundamentale forudsætninger, at den brede befolkning har et sikkert og trygt økonomisk grundlag for at give sig i kast med denne omstilling. Det kunne et nyt borgerlønsэлемент i arbejdsmarkedspolitikken skabe.

Fortælling om borgerløn og bæredygtighed mangler

Den bæredygtighedsrevolution, som mange efterhånden accepterer som en nødvendighed, må indeholde en borgerlønsreform, hvis den skal lykkes. Den store opgave for borgerlønstilhængerne i de kommende år er at udforme en fortælling om sammenhængen mellem bæredygtighed og borgerløn, der angiver det langsigtede mål for den grønne omstilling.

Den amerikanske økologiske økonom Herman E. Daly har skitseret elementerne i en dynamisk ligevægtsøkonomi, som angiver sammenhængen mellem bæredygtighed, politik og økonomi. Ifølge Daly er der i forestillingen om en bæredygtig udvikling indeholdt tre forskellige politiske mål: Økologisk bæredygtighed, social retfærdighed og økonomisk effektivitet, der er svar på de tre grundproblemer i en økonomi: Økonomiens størrelse (omfang i forhold til naturen), fordelingsproblemet og allokeringsproblemet.

Målsætningen om den økologiske bæredygtighed er et omfangsproblem og vedrører, hvor stort det økonomiske system kan være i forhold til det omgivende økologiske system. Målet om den sociale retfærdighed er et spørgsmål om, hvordan man laver en retfærdig fordeling mellem forskellige indkomstmottagere og generationer.

Fastsættelsen af målene om bæredygtighed og den sociale retfærdighed kan ikke løses af markedet, men er politiske problemer. Her foreslår Daly en politisk fastlæggelse af institutioner til stabilisering af kapitalbeholdningen og befolkningstallet samt en minimumsindkomst (basisindkomst) og maksimumsgrænser for formuer.

Endelig er målet om effektivitet et allokeringsproblem, hvilket er et spørgsmål om, hvordan man laver en effektiv allokering mellem produktionsfaktorerne. Det kan løses af markedet, der er en meget effektiv mekanisme til at fremskaffe den nødvendige information og det nødvendige initiativ.

Vækstdilemmaet

Målet med en ligevægtsøkonomi er vigtig at få fastlagt. På vejen derhen vil de politiske aktører blive placeret i mange vanskelige dilemmaer.

Helt aktuelt er vi, ifølge den engelske økologiske økonom Tim Jackson, med den nuværende dybe økonomiske krise placeret i et stort vækstdilemma: På den ene side er den traditionelle vækst helt uholdbar set i lyset af de klare miljøødelæggelser, den skaber og de målsætninger om CO₂-reduktion, vi står over for de næste ti år. På den anden side er en minusvækst eller modvækst, som nogle siger er nødvendig for at ændre udviklingsretningen, også på kort sigt uholdbar. Vi befinder os i en nedadgående krisespiral, hvor faldende efterspørgsel fører til stigende arbejdsløshed. Det taler for, at traditionel økonomisk vækst på kort sigt er nødvendig, hvis vi skal undgå massearbejdsløshed.

Med den umiddelbare arbejdsløshedskrise, vi står overfor, vil et oplagt redskab til at reducere arbejdsløsheden være en nedsættelse af arbejdstiden og en gradvis indfasning af en generel borgerløn. For at dreje væksten i en grøn retning er det helt centralt, at man ikke benytter den gamle metode til at bekæmpe arbejdsløshed, nemlig ukritisk bare at skabe lønarbejderjob. I drejningen af, og på lidt længere sigt reduktionen af, den økonomiske vækst er borgerløn et afgørende redskab, fordi den afkobler forholdet mellem lønarbejde og indkomst, og dermed lønarbejde og forbrug. Den svækker dermed kapitalismens centrale vækstmekanisme, som fordrer konstant øget arbejdsproduktivitet.

Omstillingen vil uden tvivl betyde, at der skal arbejdes mere, men radikalt anderledes, samt mindre lønarbejde og mere uformelt reproduktivt arbejde. Det er netop disse ting en ubetinget basisindkomst vil være med til at fremme og belønne. Husarbejde, omsorgsarbejde samt lokalsamfundsarbejde vil med en borgerløn blive værdsat. Den vil slet ikke fortrænge lønarbejdet. Men den store forskel mellem dagens samfund og et efter-vækstsamfund (*post-growth society*), som Tim Jackson kalder det, er, at tvangen til lønarbejde er afskaffet. Man vil i dette samfund få friheden til at tage så meget lønarbejde, man har lyst til, uden samtidig at blive modregnet i ens basisindkomst – og også have friheden til i perioder helt at undlade at tage lønarbejde uden sanktioner.

Det er interessant, at den franske økonom Thomas Piketty i sin nye bog *Kapital og Ideologi* fremlægger en alternativ fortælling til den dominerende neoliberale legitimering af den ekstreme ulighed i verdenssamfundet, der blandt andet indeholder et forslag om borgerløn. Selvom Piketty kun perifert berører klimaproblemet, understreger han kraftigt i sin analyse, at man ikke kan løse klimaproblemet uden for alvor at tage fat på ulighedsproblemet. Han foreslår derfor en progressiv ejendomsbeskatning sammen med arveafgift til finansiering af en kapitalbevilling til hver 25-årig voksen på omkring 60 pct. af gennemsnitsformuen pr. voksen og en progressiv indkomstskat til finansiering af andre offentlige udgifter med en borgerløn.

Bæredygtighed kræver borgerløn

Den fornyede interesse for borgerløn i kølvandet på coronakrisen vil forhåbentlig føre til, at flere bliver opmærksomme på den danske flexicuritymodels svagheder og til en debat om en fornyelse af modellen med et borgerlønelement.

Hvis borgerløn skal bevare en plads i den brede politiske debat og ikke blive fortrængt og glemt, som det er sket tidligere, er det helt centralt, at tilhængerne af borgerløn i de kommende år får koblet debatten sammen med den grønne omstilling og skabelsen af en bæredygtig udvikling. Her vil det være naturligt at forbinde borgerløn med opgøret med vækstsamfundet og skabelsen af en ny ligevægtsøkonomi. Derfor bør den nye politiske fortælling blive, at skabelsen af en bæredygtig udvikling kræver en borgerløn.

Foto: Samdessordi (Creative Commons License)

[Se oversigt over artikler i Nyt Fokus #16](#)

Erik Christensen er tidligere lektor i samfundsfag på Aalborg Universitet og medlem af Borgerlønsbevægelsen, BIEN Danmark. Han har skrevet bogen ”På vej til borgerløn: Aktuel idédebat”, udgivet i 2017 på forlaget Hovedland.

-
-
-
-

Tegn gratis abonnement

Tegn gratis abonnement på Nyt Fokus og modtag digitalt nyhedsbrev, når nye numre udkommer.

Nyt Fokus udgives af

- Nyt Fokus
- Miljøbevægelsen NOAH
- Nørrebrogade 39, 1. tv.
- 2200 København N
- Tlf. 3536 1212

- Redaktionen
- [Toke Haunstrup \(ansvarshavende redaktør\)](#)
- Emil Hageman Christensen
- Ole Busck
- Niels Henrik Hooge
- Sussanne Blegaa